

Fay Bound Alberti, *This Mortal Coil. The Human Body in History and Culture*. (Oxford: Oxford University Press, 2016). 289 p. ISBN 9780199599035.

DOI:10.18352/TSEG.975

De Britse historica Fay Bound Alberti heeft verschillende boeken en artikelen over medische geschiedenis en emoties geschreven. Haar nieuwste boek *This Mortal Coil. The Human Body in History and Culture* verwijst op verschillende plaatsen naar dit eerdere onderzoek en is meer een overzichtswerk over de geschiedenis van het lichaam (voornamelijk in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) dan een weerslag van nieuw onderzoek. Het blijft enigszins onduidelijk of het boek voor een breder publiek is bedoeld.

Bound Alberti heeft ervoor gekozen haar boek in te delen naar analogie van enkele lichaamsdelen, namelijk de ruggengraat, borsten, vrouwelijke genitalia, het hart, het brein, de huid, de tong en de maag. In ieder hoofdstuk traceert ze veranderingen in ideeën over deze lichaamsdelen en legt ze verbanden tussen heden en verleden. Enkele hoofdstukthema's van haar boek zijn bekend uit ander onderzoek naar medische geschiedenis: het verdwijnen van de humeurenleer, de gecompliceerde relatie tussen lichaam, geest en brein, de secularisering van het lichaam, de opkomst van medische specialisaties en de stigmatisering van 'abnormale' lichamen. In het bijzonder benadrukt de auteur het gebruik van metaforen in het spreken over het lichaam en verwijst in dit kader dan ook vaak naar literaire teksten zoals van Shakespeare. Ook onderstreept zij hoe cultuur en wetenschap seks-, raciale en klassenverschillen op het lichaam projecteren.

De raciale verschillen komen het meest naar voren in het hoofdstuk over de huid, wanneer de wetenschappelijke ideeën over de relaties tussen de huid, emoties (blozen, pijn) en ras worden besproken. Maar in het boek als geheel komen sekseverschillen het meest aan bod. Bound Alberti beschrijft vanuit feministisch perspectief hoe bijvoorbeeld in 1942 het hebben van kleine borsten officieel een psychische aandoening werd, namelijk 'hypomastia'. In het hoofdstuk over de tong ligt de nadruk op de associaties van de scherpe tong met vrouwen en de rechtszaken die daaruit volgden in de vroegmoderne tijd. De tong werd als sociaal en politiek wapen beschouwd, dat de sociale orde kon verstoren, maar ook als middel om smaak te ontwikkelen en als barometer van gezondheid en ziekte. Het uitsteken van de tong voor de dokter verdween toen de humeurenleer uit de mode raakte, al bleef het vaak nog een symbolisch ritueel.

De belangrijkste veranderingen in de visie op het lichaam zijn volgens Bound Alberti de secularisering van het lichaam, te zien aan de reductie van het ooit passievolle hart tot een bloedpomp, en de opkomst van het brein als het centrum van cognitieve processen en emoties. Ook de verbanden tussen emoties en

de maag, tussen psychische afwijkingen, intuïtie en eten, zijn een onderdeel van het moderne lichaamsbeeld. Een ander modern verschijnsel is de stigmatisering van bijvoorbeeld obese lichamen, waarbij dikke mensen als pathologisch worden gezien en een link wordt gelegd met de psyche en een gebrek aan zelfbeheersing.

De auteur beschrijft deze verschuivingen helder en toegankelijk met verwijzing naar vele interessante voorbeelden. De verbanden die ze legt tussen lichaam, geest en emoties en haar aandacht voor metaforen zijn boeiend. Anderzijds leidt haar keuze voor een niet-chronologische indeling tot een continue wisseling tussen verschillende tijden, en haar nadruk op de hedendaagse medische wetenschap, in het bijzonder haar pleidooi voor een hernieuwd holisme, tot versnippering. Mede omdat de auteur geen aandacht besteedt aan historiografisch debat, blijft de tekst zo tamelijk oppervlakkig. De herhaalde vaststelling dat aan het lichaam sociale en culturele (historisch variabele) betekenis wordt toegekend, wordt niet verder uitgewerkt. De subjectieve lichaamservaring, waarnaar in de inleiding wordt verwezen, komt weinig aan bod: de nadruk ligt op het medische discours. Het boek bevat ook enkele foutjes, zoals de betiteling van de (Nederlandse) arts Gerhard van Swieten als 'Deens' en als een landgenoot van Hermann [sic] Boerhaave. Al met al is *This Mortal Coil* een prettig leesbaar boek met goede voorbeelden dat vooral een niet-specialist zal aanspreken.

Willemijn Ruberg, Universiteit Utrecht

Mark Spoerer, *C&A. Een familiebedrijf in Duitsland, Nederland en Groot-Brittannië, 1911-1961*. (München: Beck, 2016). Versch. in het Duits, Engels en Nederlands. Nederlandse vertaling door Jan Bert Kanon, Ronald Schrijber en Nannie Nieland-Weits, 480 p. ISBN 9783406698286.

DOI:10.18352/TSEG.966

Aan de Duitse Universiteit Regensburg is de afgelopen jaren gewerkt aan de geschiedenis van het kledingwarenhuis C&A. Dit project, gefinancierd door C&A, bestond uit enkele proefschriften en een monografie geschreven door Mark Spoerer. Het zwaartepunt ligt op de Duitse tak en dat verklaart waarom deze studie de periode 1911-1961 bestudeert. In 1911 werd de eerste Duitse vestiging van C&A geopend. Het jaar 1961 is gekozen als eindpunt vanwege de bouw van de Berlijnse Muur die de scheiding markeert tussen Oost-Duitsland en West-Duitsland. Wellicht dat een vervolgstudie de lijn doortrekt naar het heden. Om de geschiedenis van C&A te begrijpen, gaat Spoerer echter terug naar de beginperiode. De katholieke Brenninkmeijers kwamen al sinds de jaren zestig van de zeventiende eeuw